Corcyra).... Twenty-one had died on the first day. The twenty-six others died the following morning.' (Part 5. p. 170).

On the other hand, where the exasperation is not so great, prisoners in the Peloponnesian War appear frequently to have been used as barter 'because of political and strategic expediency' (Panagopoulos p. 101). Even so, the Spartan captives from Sphacteria, for the sake of whon the Spartans were prepared to make very favourable terms, were not fully exploited by the Athenians, who thought that they could get what they wanted by fighting, 'and so they thought that the treaty would be ready for them whenever they liked' (Panagopoulos p. 80; Thucydides IV. 21. 2).

The whole problem of whether it was dishonourable to be captured at all is touched on by Panagopoulos in his emphasis on the Athenians' surprise at the capture of the Spartans on Sphacteria (p. 81), and in his mention on the story of the Spartan captive at Athens, who, when asked whether the Spartans who had fallen were brave (καλοὶ κἀγαθοί), replied that the arrow was valuable if it only picked out the brave (τοὺς ἀγαθούς. Panagopoulos p. 81 n. 2: Thucydides IV. 40. 1—2). He makes no contrast with the modern notion that it is the duty of an officer and a gentleman to escape. Indeed, the most notable escape in the Peloponnesian War was that of Alcibiades (Panagopoulos pp. 154—5; Xenophon, *Hellenica* I. 1. 10), and he was no gentleman! This notion of having a duty to escape is so strong in present day thinking that the shooting of fifty prisoners of war, officers of the Royal Air Force, who were captured while attempting to escape from «Stalag Luft III» at Sagan, and shot after their capture ... in the night of 24th—25th March 1944' (*The Trial of the German Major Criminals*, HMSO 1946, Part 7, p. 326) was considered a crine even by German officers (e.g. General von Graevenitz, *loc. cit.* Part 11, p. 95). Panagopoulos makes the further point that the occasional liberation by the Athenians of slaves who fell into their hands was not a case of humanity, but was done for reasons of propaganda, and to gain the services of the slaves in question (e.g. p. 149, the captives taken on the Chian ships in 412).

It is not often apparent that Panagopoulos is writing in a language which is not his own, and the book contains a fair number of references to works of scholarship in French and German. There are a few misprints (one of them rather serious, p. 189, 'You must think of their land as though it was a hostage in your position' — for 'possession'), but the general standard of presentation is high. The work should provide a useful collection of evidence, for the sociologists, perhaps, as well as for classical scholars.

M. J. ALDEN, University of Belfast.

* * *

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑ, **Τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων.** Ἰωάννινα 1978, σχ. 8ο, σσ. 446 + 8 εἰκόνες. (Ἔκδοσις ΙΜΙΑΧ, ἀρ. 2).

Τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἱδρύματος Μελετῶν Ἰονίου καὶ Ἀδριατικοῦ χώρου τῆς Ἑταιρείας Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν καὶ ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 2 περισπού-

δαστος ἐργασία τοῦ θεολόγου Ἀποστόλου Γλαβίνα ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον, ἀναφερομένη εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς.

Ἀφορμὴν διὰ νὰ γράψῃ τὴν μελέτην του αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς ἔλαβεν ἐκ τοῦ αὐθαιρέτου Διατάγματος τοῦ Προεδρείου τῆς Ἀλβανίας, τοῦ ἐκδοθέντος τὴν 13 Νοεμβρίου τοῦ 1967, διὰ τοῦ ὁποίου ἔπαυεν ἡ ἰσχὺς προτέρων Διαταγμάτων ἀφορώντων εἰς τὰς ἐν Ἀλβανίᾳ θρησκευτικὰς κοινότητας καὶ κατηργεῖτο πᾶσα ἐξωτερικὴ ἔκφρασις τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν Ἀλβανῶν. Ἐκ τοῦ μέτρου τούτου ἐπλήγη βεβαίως καὶ ἡ ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922 εἶχεν ἀνακηρυχθῆ πραξικοπηματικῶς εἰς τὸ Βεράτιον αὐτοκέφαλος ὑπὸ τῶν Ἀλβανιστῶν Ὀρθοδόξων ἐπικουρουμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῶν Τιράνων, μέχρι τοῦ ἔτους 1937, ὅτε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δι' εἰδικοῦ Τόμου ἀνεκήρυξεν ἐπισήμως τὴν Ἀλβανικὴν Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον.

Ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ συγγραφέως διαιρεῖται εἰς πέντε μέρη περιλαμβάνοντα δέκα πέντε ἐν συνόλῳ κεφάλαια μετὰ τοῦ Ἐπιλόγου, τοῦ Παραρτήματος περιλαμβάνοντος ἀνθολογίαν ἀνεκδότων κειμένων, καὶ τοῦ Καταλόγου εἰκόνων.

Διὰ νὰ κατατοπίσῃ βαθύτερον τὸν ἀναγνώστην του ὁ συγγρ. παρέχει ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου (κεφάλ. Α') τεκμηριωμένας ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν Ἀλβανῶν, τοὺς ὁποίους θεωρεῖ ἀπογόνους τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν, ἀναμιχθέντας κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων μετ' ἄλλων λαῶν. Τὰ γεωγραφικὰ ὅρια τῶν γνησίων Ἀλβανῶν καθορίζει νοτιώτερον, εἰς τὸν ποταμὸν Γενοῦσον (Σκούμπης), πρὸς Ν. τοῦ ὁποίου, καὶ μάλιστα εἰς τὴν περιοχὴν κάτωθεν τοῦ Ἀώου ποταμοῦ, τοποθετεῖ τοὺς ἀρχαίους Ἠπειρώτας Πελασγούς, ἀπόγονοι τῶν ὁποίων εἶναι οἱ σημερινοὶ Ἑλληνο-Ἀλβανοί.

Κατὰ τὸν συγγραφέα, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰς ἀνωτέρω διαγραφείσας περιοχὰς τῆς Ἀλβανίας ἐστεροῦντο ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἑπομένως καὶ οἱασδήποτε ἐθνικῆς ἰδέας. Γνωρίζομεν ἄλλως τε ἐκ πολλῶν πηγῶν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς κυρίως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἀλβανοὶ εἶχον διχασθῆ καὶ ἐμάχοντο ἄλλοι ὑπὲρ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ ἄλλοι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἐδημοσιεύθησαν ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸ Α' τόμον τόμον τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Μαυροκορδάτου «στάρτια», δηλ. συνθῆκαι συνεργασίας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν (1821)[1]. Ἀπέστειλαν μάλιστα οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἐκπροσώπους των εἰς τὴν Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴν Συνέλευσιν. Ἀλλ' ὅταν οἱ Ἀλβανοὶ οὗτοι ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (ἑλληνικὴ πατρὶς — ὀρθόδ. χριστιανικὴ πίστις), ἀπεκολλήθησαν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἄλλην πλευράν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἤρχισε πνευματική τις κίνησις Ἀλβανικὴ μὲ κέντρον τὸ Λονδῖνον, ὅπου κατὰ τὸ 1828 ἐξεδόθη εἰς τὸ ἀλβανικὸν ἰδίωμα ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἀλλὰ διὰ γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ἐφ' ὅσον ἀλβανικὸν ἀλφάβητον δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι.

Ἡ ἐμφάνισις Ἀλβανικῆς ἐθνικῆς κινήσεως εἶναι κατὰ πρῶτον ἔργον τῶν Καθολικῶν Ἀλβανῶν, ἀλλ' Ἀλβανικὸν Ζήτημα δημιουργεῖται ἐμφανῶς μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὅτε ἡ Τουρκία, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸν πλήρη διαμελισμὸν τῆς Ἀλβανικῆς ἐπαρχίας της, ἐξώθησε τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀλβανικοῦ Συνδέσμου τῆς Πρισρένης, ὁ ὁποῖος διὰ πρώτην φορὰν κατήρτισε πολιτικὸν πρόγραμμα ἐθνικοῦ ἀλβανικοῦ προσανατολισμοῦ.

Εἰς τὴ ἔξαρσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἀλβανῶν συνέβαλον μεγάλως οἱ

---

1. Βλ. Ἰ. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορίας περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Β', 266. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου, ἔκδ. Ἐ. Γ. Πρωτοψάλτη, τόμ. 1, σελ. 61—63.

'Αλβανοὶ τῆς διασπορᾶς, καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ διαβόητος Φὰν Νόλι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνός μας, δράσας κυρίως ἐν 'Αμερικῇ.

'Εν συνεχείᾳ ὁ συγγρ. ἐκθέτει τὰς προσπαθείας τῶν 'Αλβανῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ τὴν δημιουργίαν 'Αλβανικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας, δηλ. τῶν μέσων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ἐπέτρεπον νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν 'Αλβανίαν καὶ διατηροῦντες τὴν ἐθνικήν των ταυτότητα νὰ ἀντιδράσουν κατὰ τῶν 'Ελλήνων καὶ Σέρβων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἐχθρούς των.

'Η προσπάθεια τῶν ἐθνικιστῶν 'Αλβανῶν πρὸς δημιουργίαν 'Αλβανικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας ἐπέρασεν ἀπὸ πολλὰς φάσεις καὶ διήρκεσε μακρὸν χρόνον. 'Αρξαμένη περὶ τὸ 1900 εἰς τὸ Βουκουρέστιον ηὐξήθη τὰ μέγιστα εἰς 'Αμερικὴν διὰ τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Φὰν Νόλι καὶ τῶν συνεργατῶν του ἀπὸ τοῦ 1908, ὅτε μετὰ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων ἐξεδηλώθη ἔντονος ὁ ἐθνικισμὸς τῶν 'Αλβανῶν ἐντὸς τῆς 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. 'Εκτοτε διεξήχθη τραχὺς ἀγὼν μεταξὺ τῶν 'Αλβανῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀφ' ἑτέρου ἐπιζητοῦντος νὰ καλύψῃ δι' ἰδίων ἱκανῶν ἐπισκόπων τὰς ἀκεφάλους Μητροπόλεις τῆς 'Αλβανίας. 'Αποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος ἦτο ἡ ἀλβανοποίησις τῆς 'Εκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς παιδείας. 'Εκπληξιν προεκάλεσε τὸ θράσος τοῦ ἐν 'Αμερικῇ φανατικοῦ 'Αλβανιστοῦ Φὰν Νόλι, ὁ ὁποῖος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῶν ὁμοϊδεατῶν του ἐπίσκοπος τῆς ἐν Β. 'Αμερικῇ 'Ορθοδόξου 'Αλβανικῆς 'Εκκλησίας, ἡ ὁποία μέχρι τότε ὑπήγετο εἰς τὴν Ρωσσικὴν 'Εκκλησίαν. 'Ο ἴδιος αὐτός, ἐπανελθὼν μετὰ τὴν ἀνεξαρτοποίησιν τῆς 'Αλβανίας (1921) εἰς τὴν χώραν του καὶ γενόμενος ἐπανειλημμένως ὑπουργός, ἐνεφανίσθη μετ' ὀλίγον ὡς ἀρχιερεὺς Κορυτσᾶς. Πράγματι ὁ αὐτοχειροτόνητος Φὰν Νόλι συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐξαλβανισμοῦ τῆς ἐν 'Αλβανίᾳ 'Εκκλησίας καὶ τῆς ἀποσπάσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Εἰς τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. ἐκθέτει τὰς περιστάσεις, αἵτινες προεκάλεσαν τὸ ἐν Βερατίῳ συνελθὸν ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου 1922 Κληρικολαϊκὸν Συνέδριον, τὸ ὁποῖον συνέταξε τὸ προσωρινὸν καταστατικὸν τῆς 'Αλβανικῆς 'Εκκλησίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ διοίκησις τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Αλβανίας ἀνετίθετο εἰς ὀκταμελὲς 'Ανώτατον 'Εκκλησιαστικὸν Συμβούλιον, μέχρι τῆς ἐνθρονίσεως ἐπισκόπου εἰς τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας τῆς 'Αλβανίας, μὲ κέντρον τὴν Κορυτσάν. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πραξικοπηματικὴ ἀνακήρυξις ὡς αὐτοκεφάλου τῆς «'Εθνικῆς 'Αλβανικῆς 'Εκκλησίας», τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισεν ἡ 'Αλβανικὴ Κυβέρνησις δι' ἀποφάσεώς της ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1922.

Αἱ ἀποφάσεις αὐταὶ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερατίου εὗρον σοβαρὰς ἀντιδράσεις μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων τῆς 'Αλβανίας, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν τὸ μὲν Συνέδριον παράνομον, τὰς δὲ ἀποφάσεις του ἐπιζημίους διὰ μίαν τόσον μικρὰν χριστιανικὴν μειονότητα. 'Υπῆρξαν ὅμως ἀντιδράσεις ἔτι σοβαρώτεραι, ἀπὸ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Μελέτιος Μεταξάκης), τῆς 'Ελληνικῆς καὶ τῆς Σερβικῆς Κυβερνήσεως, τὰς ὁποίας ἐκθέτει ὁ συγγραφεὺς λεπτομερῶς, ἀντλῶν τὰς πληροφορίας ἐκ τῶν ἐπισήμων πατριαρχικῶν καὶ κρατικῶν ἀρχείων καὶ ἄλλων πηγῶν.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐπιθυμοῦν νὰ ἐξεύρῃ λύσιν τινὰ περὶ ἐπανόδου τῶν ὀρθοδόξων 'Αλβανῶν εἰς τοὺς κόλπους του, ἀπέστειλεν ἔξαρχον εἰς 'Αλβανίαν (Κορυτσὰν) τὸν 'Επίσκοπον Μιλητουπόλεως 'Ιερόθεον, ὅστις κατήγετο ἐκ Πρεμετῆς ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἀπέτυχε λόγῳ τῶν ἀκαίρων φιλοδοξιῶν, τῶν ἀλβανικῶν φρονημάτων καὶ τῆς ἀνειλικρινείας τοῦ ἐξάρχου. Διὸ καὶ μετὰ πολλὰς διακυμάνσεις καὶ συζητήσεις μετὰ τῆς εἰς Κων/πολιν μεταβάσεως ἐπιτροπῆς 'Αλβανιστῶν ('Απρίλιος 1823) ἀπεφάσισε νὰ παραχωρήσῃ οὐχὶ τὸ αὐτοκέφαλον ἀλλ' αὐτοδιοίκησιν. Οἱ 'Αλβανοὶ ὅμως ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν 'Εθνῶν, ὅπου οὐδὲν ἐπέτυχον. — Λίαν

ἐνδιαφέροντα εἶναι ὅσα ἐκθέτει ὁ συγγρ. περὶ πραξικοματικῆς συγκροτήσεως Συνόδου ἐν τῇ Μητροπόλει Κορυτσᾶς ὑπὸ τῶν Μιλητουπόλεως Ἱεροθέου καὶ Συνάδων Χριστοφόρου, καταγομένου καὶ τούτου ἐξ Ἀλβανίας καὶ μεταβάντος ἄνευ ἀδείας εἰς Ἀλβανίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέλεξαν τὸν ἀρχιμανδρίτην Φὰν Νόλι μητροπολίτην Δυρραχίου (Νοέμβρ. 1923). Οὕτως ἐμφανίζεται αἰφνιδίως τριμελὴς ἐξ ἐπισκόπων σύνοδος τῆς Ὀρθοδόξου Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ τοιούτων περιπλοκῶν καὶ ἀτερμόνων διαβουλεύσεων, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον λαβὸν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς σώφρονας προτάσεις τοῦ δὶς μεταβάντος εἰς Ἀλβανίαν Χρυσάνθου Μητροπολίτου Τραπεζοῦντος ὡς καὶ τοῦ Παντελῆ Κοτόκου — μετέπειτα Ἀργυροκάστρου Παντελεήμονος – ἀπεφάσισε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας 12 Ἀπριλίου 1937). Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατεγράφη εἰς εἰδικὸν Πατριαρχικὸν καὶ Συνοδικὸν Τόμον, τὸν ὁποῖον ὁ Πατριάρχης Βενιαμὶν ἐνεχείρισεν ἐν τελετῇ εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας Χριστόφορον (πρῴην ἐπίσκοπον Συνάδων).

Τοιαύτη ὑπῆρξε, διὰ βραχέων, ἡ ἐξέλιξις τοῦ ζητήματος τῆς Ὀρθοδόξου Ἀλβανικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ὁ κ. Γλαβίνας ἐξέθεσεν ἀναλυτικῶς, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, μετὰ κριτικοῦ πνεύματος καὶ ἐπιστημονικῆς ἀμεροληψίας. Εἰς τοῦτο ἐβοηθήθη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν σχετικῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας ἠρεύνησε. Ὑπῆρξε πράγματι εὐτυχὴς εἰς τὰς ἐρεύνας του, διότι πλὴν τῶν σχετικῶν ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἐμελέτησεν εἰς τὸ Ἀρχειοφυλακεῖον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔνθα φυλάσσονται οἱ κώδικες τῆς πατριαρχικῆς ἀλληλογραφίας καὶ τῶν διοικητικῶν πρακτικῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συνεβουλεύθη τοὺς σχετικοὺς φακέλους τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου ἀνεῦρε σημαντικὰ κείμενα. Ἡ ἔρευνά του συνεπληρώθη διὰ τῆς μελέτης τοῦ πολυτίμου ἐν προκειμένῳ ἀρχείου τοῦ ἐπισκόπου Μιλητουπόλεως Ἱεροθέου Γιαχοπούλου, ἐπὶ ἑπταετίαν (1922–1929) χρηματίσαντος πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἐν Ἀλβανίᾳ. Τὸ ἀρχεῖον τοῦτο (ἀλληλογραφία) τοῦ Γιαχοπούλου περισυνελέγη ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου λογίου καὶ μεγάλου Ἠπειρώτου Κωνσταντίνου Φρόντζου, φυλάσσεται δὲ εἰς τὴν Ἑταιρείαν Ἠπειρωτικῶν Μελετῶν. Ἐκλογὴν ἐκ τῶν πολυτίμων τούτων ἐγγράφων παρέχει ὁ συγγραφεὺς ἐν παραρτήματι τοῦ βιβλίου του, σελ. 395–422. Εὐκταῖον θὰ ἦτο νὰ ἀναζητήσῃ ὁ συγγραφεὺς συμπληρωματικὰς εἰδήσεις εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ κρατικὰ ἀρχεῖα τοῦ Βελιγραδίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου.

Εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ἐπίσης ὁ συγγρ. ἐκτενεστάτην ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίαν, ἡ ὁποία τυγχάνει πλουσιωτάτη. Τοῦ ὅλου ἔργου ἐπιτάσσονται ὀκτὼ εἰκόνες ἀναφερόμεναι εἰς τὰ κυριώτερα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ζητήματος τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῶν Ἀλβανῶν.

Περαίνων τὴν σύντομον αὐτὴν θεώρησιν θέλω νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῶν ἀναγνωστῶν μου ἐπὶ δύο ἐξ ἴσου λαμπρῶν βιβλίων σχετικῶν πρὸς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἐπεξειργάσθη ὁ κ. Ἀθ. Γλαβίνας. Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει εἰς τὴν βιβλιογραφίαν του καὶ ὁ κ. Γλαβίνας, εἶναι τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κίτρους Βαρνάβα Τζωρτζάτου καὶ ἐπιγράφεται: «Ἡ Αὐτοκέφαλος Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας καὶ οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως αὐτῆς», ἐν Ἀθήναις 1975. Εἰς τοῦτο ἐξιστορεῖται διὰ βραχέων ἡ γέννησις τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ παρατίθενται σπουδαῖα ἐπίσημα ἔγγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ «Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος περὶ εὐλογίας τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (σσ. 35–38) καὶ τὸ «Καταστατικὸν τῆς Ὀρθοδόξου Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας» τὸ ἐγκριθὲν ὑπὸ τοῦ Προεδρείου τῆς Λαϊκῆς Βουλῆς τῆς Ἀλβανίας διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 1065 Διατάγματος ἀπὸ 4 Μαΐου 1950 (σσ. 45–60).

Τὸ δεύτερον σχετικὸν βιβλίον εἶναι ἡ πολύτιμη πολυσέλιδος (σσ. 420) ἐργασία τῆς διδάκτορος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἰωαννίνων Ἐλευθερίας Ι. Νικολαΐδου, ἐπιγραφομένη: «Ξένες προπαγάνδες καὶ ἐθνικὴ Ἀλβανικὴ κίνηση στὶς μητροπολιτικὲς ἐπαρχίες Δυρραχίου καὶ Βελεγράδων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα». Ἔκδοσις ΙΜΙΑΧ, Ἰωάννινα 1978.

Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

* * *

ΓΕΡ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ, **Σοφοκλέους Ἀντιγόνη,** Κριτικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ ἔκθεσις, Gutenberg, Ἀθήνα 1979.

Ὁ συγγραφεύς, ἐκλεκτὸς φιλόλογος καὶ γνωστὸς ἐκ τῶν δημοσιευμάτων του εἰς τὸν «*Πλάτωνα*», εἶχεν ἐκδώσει τὸ 1978 τὸν Οἰδίποδα Τύραννον κριτικῶς καὶ ἑρμηνευτικῶς. Ἀσχολούμενος ἰδιαιτέρως μὲ τοὺς μεγάλους τραγικούς μας ἔχει δώσει τὰ πιστὰ τῆς στενῆς πρὸς τὸ πνεῦμά των ἐπαφῆς.

Ἡ παροῦσα ἔκδοσις εἶναι ἀξία προσοχῆς κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς ὅλας τὰς σχετικὰς ἐκδόσεις καὶ μελέτας ξένας καὶ ἡμετέρας καὶ ἐξήτασε μικροταινίας καὶ φωτοτυπίας τῶν κυριωτέρων χειρογράφων τοῦ ἔργου διὰ νὰ καταρτίσῃ τὸ κείμενον καὶ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα μὲ τὰς κυριωτέρας παραλλαγάς. Ὁ προτασσόμενος κατάλογος τῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν ξένων καὶ ἡμετέρων καθὼς καὶ ἡ ἐπιτασσομένη πλουσία ἐκλογὴ βιβλιογραφίας μαρτυροῦν μὲ πόσην ἐπιμέλειαν ἠσχολήθη ὁ σ. μὲ τὴν ἔκδοσιν.

Προηγεῖται ἐμπεριστατωμένη Εἰσαγωγή, σελ. 13 82 διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ δράματος, διὰ τὸν μῦθον τῆς Ἀντιγόνης εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν, διὰ τὴν δραματοποίησιν τοῦ μύθου μὲ ἔκθεσιν τῶν διαδραματιζομένων εἰς τὸν Πρόλογον, τὴν πάροδον, τὰ πέντε ἐπεισόδια, τὰ πέντε στάσιμα καὶ τὴν ἔξοδον. Ἀκολούθως προβαίνει εἰς ἀνάλυσιν τοῦ δράματος κατὰ τμήματα (σ. 30—56) ἐξετάζει τὴν δομὴν τῆς τραγῳδίας καὶ τὰ προκύπτοντα προβλήματα (51—70) καὶ τέλος προβαίνει εἰς σύντομον μετρικὴν ἀνάλυσιν (70—82).

Ἀκολούθως μετὰ τὴν παράθεσιν τοῦ πίνακος τῶν κωδίκων καὶ τῶν τριῶν ὑποθέσεων παρατίθεται τὸ κείμετον (ἀριστερὰ) καὶ ἡ μετάφρασις (δεξιὰ) ἀπὸ τῶν σελ. 88—175. Ὑπὸ τὸ κείμενον ὑπάρχει καὶ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα. Τέλος ἀπὸ σελ. 179 265 παρατίθενται κατὰ ἑνότητας πλούσια καὶ διαφωτιστικὰ σχόλια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται καὶ αἱ διάφοροι ἀπόψεις τῶν ἀρχαίων, τῶν νεωτέρων καὶ τῶν συγχρόνων φιλολόγων.

Δύναται νὰ εἴπῃ τις, ὅτι ἡ παροῦσα ἔκδοσις ἔχει τὸν χαρακτῆρα σοβαρᾶς φιλολογικῆς ἐργασίας καὶ ἀκριβῶς τὸ γεγονὸς ὅτι μία τοιαύτη ἐκλεκτὴ ἐργασία εἶναι γεγραμμένη λόγῳ τῆς δημοσιοϋπαλληλικῆς ἰδιότητος τοῦ συγγραφέως μὲ ὀρθογραφίαν ὄχι τὴν ἱστορικὴν καὶ μὲ μετατολὴν τοῦ γένους τῶν θηλυκῶν τοῦ πληθυντικοῦ εἰς ἀρσενικὸν καί τινας ἄλλας ἰδιοτυπίας, ποὺ ἐπέβαλεν ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ 1966 ὑποχρεωτικῶς μὲ τὴν Γραμματικὴν τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν παρελθόντων αἰώνων ποὺ καθιέρωσε, προκαλεῖ αἴσθημα λύπης δι' ὅσους τοὐλάχιστον κατὰ τὸν μέχρι σήμερον βίον των εἶχαν συνηθίσει εἰς τὴν γραφὴν τῆς γλώσσης μας σύμφωνα μὲ τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν αἰώνων καὶ εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκφορᾶς τῶν ὅρων (πρβλ. τοῦ Σοφοκλῆ, τοῦ γραφέα, ὁ κώδικας, τοῦ Σωφρόνιου, τῆς μετάφρασης κλπ.).

Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ποὺ διαστρεβλώνεται κρατικῇ